

ԿԱՐԾԻՔ

ՀԱՅԿ ԱՐԹՈՒՐԻ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆԻ

Ժ. 02.07 «Ռումանագերմանական լեզուներ» մասնագիտությամբ

«ՄԱՐԿԱԶՍԸ ՈՐՊԵՍ ԼԵԶՎԱԳՈՐԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱ»

(անգլերեն նյութի հիման վրա)

թեմայով թեկնածուական ատենախոսության վերաբերյալ

Գրախոսման ներկայացված ատենախոսությունը յուրօրինակ փորձ է ուսումնասիրելու և վերադիտարկելու սարկազմը որպես ռճական արդյունավետ միջոց գործաբանական լեզվաբանության դիրքերից: Սարկազմը խոսքային ակտ է, որն ունի մի շարք դրսևորումներ (քննադատություն, հանդիմանություն, վիրավորանք, հեզնանք, հումոր, ծաղրերգություն, պարծենկոտություն, զայրույթ, և նույնիսկ ինքնաքննադատություն), որոնց ճիշտ ընկալումը նախ և առաջ պայմանավորված է խոսողի հաղորդակցական նպատակի իրագործմամբ, ինչպես նաև լսողի կողմից սարկազմի հաղորդակցական իմաստի ճիշտ մեկնաբանությամբ և կոնկրետ խոսքային ակտի իլլոկուտիվ ուժի և պերլոկուտիվ ազդեցության վերձանմամբ: Գործաբանական հայեցակերպը, անշուշտ, ենթադրում է ասույթի մեկնաբանությունը համատեքստում՝ կարևորելով ներակա իմաստային շերտը, որի հետազոտությունը անհերքելիորեն խոսքային գործունեության ամենամուծ և ամենակնճռոտ ասպեկտներից է:

Սույն հետազոտության առարկան սարկազմի համապարփակ լեզվագործաբանական քննությունն է հաղորդակցության լեզվական, արտալեզվական և բազմաեղանակային առանձնահատկությունների համալիր ընդգրկմամբ: Աշխատանքում անուղղակի խոսքի միջոցով իրացվող սարկաստիկ հաղորդակցության ուսումնասիրության նպատակն է համատեքստային և հարատեքստային մակարդակներում վերհանել և բացահայտել սարկազմի ոչ միայն բացասական, այլև դրական հատկանիշները: Դիտարկելով սարկազմը

քաղաքավարության և անքաղաքավարության սկզբունքների տեսանկյունից՝ ատենախոսը նշում է, որ շատ հաճախ սարկաստիկ ասույթներն օգնում են հաղորդակցության մասնակիցներին հանդես գալ ավելի քաղաքաքիր՝ ձևով և հաղորդակցվել տարբեր խոսքային իրավիճակներում: Սարկազմի՝ որպես իրավիճակային կամ խոսքային հեգնանքի դրական և բացասական գնահատողական արժեքը հիմնավորվում է սարկազմի գործաբանական ներուժով, որն աշխատանքում հիմնականում ուսումնասիրվում է Արձագանք-հիշատակման (Echoic Mention) և Ձևացման (Pretense) տեսությունների շրջանակում:

Հետազոտության տեսական հիմքը գործաբանական լեզվաբանությունն է, որի հիմնական խնդիրն է ուսումնասիրել խոսքային գործունեության առանձնահատկությունները՝ դիտարկելով այն որպես խոսողի կողմից գիտակցաբար կառավարվող և խոսքին բնորոշ օրինաչափություններով կանոնակարգվող գործընթաց:

Ատենախոսության ամուր մեթոդաբանական հիմքն են կազմում հաղորդակցության տեսությանը, դիսկուրսի տեսության մարդակենտրոն և միջգիտակարգային բնույթին, ինչպես նաև խոսընթացի ճանաչողական մեխանիզմների վերհանմանն ու բազմաեղանակային վերլուծությանը նվիրված աշխատությունները: Նյութի քննությունը իրականացվել է համատեքստային-նկարագրական, բովանդակային, հաղորդակցական, բազմաեղանակային և գործաբանական վերլուծության մեթոդների և մոտեցումների համադրմամբ:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից (բաժանված ենթագլուխների), ծանուրագրություններից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ներածության մեջ հիմնավորվում է հետազոտության արդիականությունը, պարզաբանվում է ուսումնասիրության նպատակն ու խնդիրները, ներկայացվում է հետազոտության գիտական նորույթը, ինչպես նաև տեսական և գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին գլխում («Սարկազմի լեզվագործաբանական ուսումնասիրության տեսական նախադրյալները») ամփոփ ներկայացվում են

հետազոտության տեսական հիմքերը, սարկազմի և հեգնանքի հաղորդակցական գործառույթների առանձնահատկություններն ու ատենախոսի կողմից իրականացված հայեցակարգային տարբերակումը, համաձայն որի սարկազմն առանձնացվում է որպես ինքնուրույն հասկացություն: Պարզ երևում է, որ ատենախոսը գտել է սարկազմի լեզվագործաբանական հայեցակարգում գոյություն ունեցող բացը և շնորհիվ հաղորդակցության լեզվական, արտալեզվական և բազմաեղանակային վերլուծության առաջադրում է սարկազմի նոր դասակարգում՝ ըստ լեզվագործաբանական գիտելիքի և մեթոդաբանության, որն էլ ապահովում է աշխատանքի գիտական նորույթը:

Ատենախոսության երկրորդ գլխում («Սարկազմի դասակարգումը ըստ լեզվագործաբանական գիտելիքի և մեթոդաբանության») ներկայացվում է սարկաստիկ ասույթների քննությունն ըստ քաղաքավարության և անքաղաքավարության սկզբունքի Արձազանք-հիշատակման և Ձևացման տեսությունների շրջանակներում: Հատկանշանական է սարկաստիկ ասույթների դիտարկումն որպես չափազանցված խոսք, որն ատենախոսի պնդմամբ Գրայսի Համագործակցության սկզբունքի Որակի և Քանակի կարգախոսների (մաքսիմների) խախտման ներակա և արտակա դրսևորումների արդյունք է: Դրսևորվելով որպես նախկինում արտահայտված խոսքի արձազանքային հիշատակումներ՝ սարկաստիկ ասույթները հիմնականում արտահայտում են բացասական անուղղակի իմաստ, որի՝ լսողի կողմից ճիշտ ընկալումը կախված է խոսողի՝ խոսքային իրավիճակի դրական գնահատման և գերազնահատման աստիճանից: Սարկազմը դիտարկվում է նաև որպես բացասական քաղաքավարություն, երբ սարկաստիկ ասույթներում իլլուկուտիվ նպատակը հակադրվում է սոցիալական նպատակին:

Ատենախոսության երրորդ գլխում («Սարկազմը որպես հաղորդակցության նորարարական ռազմավարություն սոցիալական դիսկուրսում») ներկայացվում է սարկազմի կազմավորման և ընկալման ընդհանրական մոդելը՝ իրականացնելով սարկաստիկ ասույթների վերլուծությունը տեքստի լեզվական, արտալեզվական և բազմաեղանակային մակարդակներում: Փաստական նյութի քննությամբ

(սոցիալական և կոմերցիոն գովազդներ, անգլերեն մեդիա-լրատվական հոդվածներ) բացահայտվում է, որ սարկաստիկ խոսքային ակտում ընդգրկված յուրաքանչյուր լեզվական միավոր ծառայում է տվյալ հաղորդակցական դիտավորության իրագործմանը, որի արդյունավետ կիրառությունն որպես հաղորդակցության ստեղծարար ռազմավարություն հակադրվում է սարկաստիկ ասույթների մասին եղած ավանդական ընկալումներին:

Ատենախոսության մեջ կատարված աշխատանքը դրական արժևորելով՝ այնուամենայնիվ, կցանկանայի նշել որոշ դիտարկումներ և ստանալ որոշ պարզաբանումներ:

Ատենախոսության առաջին գլխի երրորդ ենթագլխում («Սարկազմը որպես անուղղակի հաղորդակցության կարգ») ատենախոսը նշում է այն նախադրյալները, որոնց շնորհիվ սարկազմը նյութականանում է որպես անուղղակի հաղորդակցության առանձին տեսակ: Հետևաբար միթե՞ կարևոր չէ աշխատանքում (հատկապես երկրորդ գլխում) անդրադառնալ սարկաստիկ ներագդեցության ուղղակի և անուղղակի դրսևորման առանձնահատկություններին՝ ուշադրության կենտրոնում պահելով սարկաստիկ ասույթների շարահյուսական կառուցվածքի համապատասխանությունը հաղորդակցական գործառույթին, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է անուղղակի խոսքային ակտերին, որոնցում ասույթի շարահյուսական կառուցվածքը և հաղորդակցական գործառույթը տարբեր են: Կարծում եմ, այս մոտեցմամբ հնարավոր կլինե՞ր բացահայտել և գնահատել սարկազմի ուժգնության տարբեր աստիճանները, ինչպես նաև որոշարկել աստիճանակարգման մոտեցումներն ու գործիքները և՛ ուղիղ և՛ անուղղակի խոսքային ակտերում:

Կարևորելով սարկազմի ներագդեցության դերը հաղորդակցման գործընթացում՝ կցանկանայի, որ ատենախոսը պարզաբաներ ուղիղ և անուղղակի խոսքային ակտերով իրագործվող սարկազմի պերլոկուտիվ ազդեցության բացահայտ և ներակա դրսևորումների տարբերությունները, քանզի այն այնքան էլ տարբերակված չէ աշխատանքում:

Սարկաստիկ ասույթների ճիշտ և տեղին ընտրությունը կախված է նախ և առաջ համատեքստից, հաղորդակցության մասնակիցների հարաբերակցությունից, ինչպես նաև ասույթի և համատեքստի փոխազդեցությունից: Աշխատանքում առանցքային կարևորություն ունի համատեքստի և հարատեքստի հարաբերակցությունը: Կցանկանայի, որ ատենախոսը պարզաբաներ, թե ինչով է պայմանավորված լեզվական միջոցներից միայն կրկնության ընտրությունը (երկրորդ գլխի երկրորդ ենթագլուխ) և արդյո՞ք ավելի խորությամբ չէին բացահայտվի խնդրո առարկա սարկաստիկ ասույթների բազմագործառությանությունը, եթե դրանք համադրվեին լեզվական միջոցների այլ տարատեսակներին (լեզվական ցուցայնություն, գեղչում, փոխարինում):

Կենդանի խոսքն այս կամ այն չափով արտահայտում է հաղորդողի տրամադրությունը և վերաբերմունքը՝ իրադրությամբ թելադրված իրողության նկատմամբ: Ուստի կարևոր է ուշադրության կենտրոնում պահել խոսքի բովանդակությամբ կամ հաղորդանյութով պայմանավորված ձայնային ելևէջների ներդաշնակ համակցությունը՝ հնչերանգը, որն իր բազմաշերտ իմաստային և գործաբանական առանձնահատկություններով, ավելի ցայտուն է դրսևորվում երկխոսություններում: Կարևորելով հնչերանգի՝ որպես խոսքի շղթայի ռիթմիկական մեղեդային կառուցվածքի դերը հաղորդակցման գործընթացում, գտնում եմ, որ ատենախոսը պետք է ավելի շատ ուշադրություն դարձներ սարկաստիկ խոսքային ակտերի հնչերանգային և առոգաբանական առանձնահատկությունների քննությանը, հատկապես որ ատենախոսության երկրորդ գլխի երրորդ ենթագլխում առանձնացված է սարկաստիկ ասույթների ճանաչման «հեգնական տոնայնության» հատկանիշը:

Խոսքային ակտի պերլոկուտիվ մակարդակում սարկազմը կարող է դրսևորվել միակողմ և երկկողմանի ներազդեցությամբ: Իմ գնահատմամբ աշխատանքում սարկաստիկ ասույթների պերլոկուտիվ ազդեցությունը միակողմանի է, այսինքն՝ բացակայում է հակադարձումը: Խնդրում եմ պարզաբանել, թե ինչով է պայմանավորված այդ ընտրությունը:

Ատենախոսության ոչ բոլոր ենթագլուխներն են ավարտվում համառոտ ամփոփումով և/կամ եզրակացություններով:

Կարծում եմ, որ նման գիտական բացերի առկայությունը գրեթե անխուսափելի է ցանկացած գիտական աշխատանքում, իսկ գրախոսվող աշխատանքում դրանք ամեննին որակ չեն կազմում և չեն նսեմացնում Հայկ Դանիելյանի կատարած գիտական հետազոտության արժեքը: Սույն ատենախոսությունը գիտական առումով արժեք ներկայացնող հետազոտություն է, ինչի շնորհիվ ատենախոսությունն ունի տեսական և գործնական նշանակություն: Ատենախոսության հիմնադրույթները արտացոլված են սեղմագրում և ատենախոսի հրապարակումներում:

Ընդհանուր առմամբ ատենախոսությունը գրված է գրագետ անգլերենով, հստակ ձևակերպումներով և առանց ավելորդաբանությունների: Աշխատանքում առաջ քաշված դրույթներն ու հիմնավորումները, հիմնականում, համոզիչ են: Հեղինակը ցուցաբերել է գիտական աշխատանքով զբաղվելու կարողություն, նրա կողմից իրականացրած աշխատանքը լիովին բավարարում է թեկնածուական ատենախոսությանը ներկայացվող պահանջները և հեղինակն իրավամբ արժանի է իր կողմից հայցած բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանին:

Այս ամենը հիմք է տալիս միջնորդելու ԵՊՀ գիտական աստիճաններ շնորհող 009 մասնագիտական խորհրդի առջև՝ Հայկ Արթուրի Դանիելյանին շնորհելու հայցվող գիտական աստիճանը Ժ.02.07 «Ռոմանագերմանական լեզուներ» մասնագիտության գծով:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

Լ. Յ. Վարդանյան

Հաստատում եմ Բ. Գ. Թ. դոցենտ

Լ. Վարդանյանի ստորագրությունը:

ՎՊՀ հիմնադրամի գիտական քարտուղար Բ. Գ. Թ. դոցենտ՝

28.11.2022

Ս. Բեժանյան

